

Dansk og norsk i norske ordbøker

Sturla Berg-Olsen & Daniel Gusfre Ims

This article looks at the etymologies of words of Danish provenance in two one-volume dictionaries covering the two written standards of Norwegian. Our conclusion is that the etymologies often fail to indicate explicitly the Danish element, especially in Bokmål, where a number of lemmas have two alternative forms – one with roots in Old Norse and one from Danish. We recommend a gentle revision of the etymologies to amend this.

1. Innleiing

Utgangspunktet for denne artikkelen er ei undersøking av korleis etymologien til ord av dansk opphav og ord som er komne inn i norsk via dansk, er behandla i dei to ålmenndordbøkene *Nynorskordboka* og *Bokmålsordboka*. Det er eit velkjent faktum at dansk har hatt etter måten stor påverknad på norsk ordtilfang; for bokmålets del er dansk eit kjerneelement som framleis i stor grad ligg til grunn for målforma, trass i over hundre år med fornorsking. På nynorsksida var det lenge eit eksplisitt mål å minimere innslaget av danske ord, men likevel er den danske påverknaden openberr også i den målforma.

Undersøkinga viser at den etymologiske behandlinga av ord med tilknytning til dansk i dei nemnde ordbøkene er usystematisk og i nokre tilfelle reint villeiande. Rett nok er tilhøvet mellom norsk og dansk også i røynda ofte alt anna enn klart, og dialektdata kompliserer stundom biletet, men brukarane av ordbøkene fortener likevel ryddigare og meir konsekvente framstillingar av ordhistoria på dette feltet. Vi kjem med nokre konkrete framlegg til korleis ein kan oppnå dette med nokså enkle grep.

2. Materiale

2.1. Bokmålsordboka og Nynorskordboka

Bokmålsordboka (BOB) og *Nynorskordboka* (NOB) er eigde av Universitetet i Oslo og Språkrådet i fellesskap.¹ Dei kom ut på papir første gong i 1986, og sidan byrjinga av 1990-talet har dei vore fritt tilgjengelege på nettet. Dei to ordbøkene er autoritative kjelder til offisiell rettskriving og bøyning for bokmål og nynorsk, og for Språkrådet er dei viktige kanalar for formidling av dei gjeldande normene til ålmenta. Ordbøkene rettar seg primært mot den jamne norske morsmålsbrukaren, og dei er mykje bruka mellom anna i skolen og i den offentlege forvaltninga. I 2015 hadde nettutgåva av BOB 50 millionar søkjetreff og nettutgåva av NOB 38,8 millionar søkjetreff, ein auke på ca. 25 % frå året før (Språkrådet 2016).

Dei etymologiske opplysningane i BOB og NOB er jamt over nokså sparsame, noko som ikkje er urimeleg i lys av den breie målgruppa og av at det var klare rammer for plassen da papirutgåvene blei utarbeidde. Vi meiner likevel at det er viktig å setje av plass til etymologi også i ålmenndordbøker som desse. Interesse for ordhistorie er høg i Noreg, til dømes kan det nemnast at de Capronas *Norsk etymologisk ordbok* (2013) har vore inne på bestseljarlistene. Samstundes er det eit poeng at dei etymologiske opplysningane ikkje berre er sannferdige, men også lettfattelege.

2.2. Nokre tal

Ifølgje teksten på omslaga til dei nyaste papirutgåvene inneheld NOB ca. 90 000 lemma, medan BOB inneheld ca. 65 000 lemma. Søk i databasane som ligg til grunn for nettversjonane av ordbøkene, viser at forkortinga *da.* (dansk) er nemnd i etymologifeltet i 341 artiklar i NOB og 209 artiklar i BOB. Dette i seg sjølv seier kanskje ikkje så mykje, men det ser påfallande lite ut når ein samanliknar med kor mange artiklar det er som har etymologifelt med referansar til lågtysk (over 2000 i begge bøkene), tysk

¹ Universitetet i Oslo har vedtatt å avslutte verksemda si når det gjeld språksamlingar, inkludert engasjementet i BOB og NOB. Dette ansvaret vil bli overført til Universitetet i Bergen i 2016.

(ca. 1900 i NOB, over 2000 i BOB) og engelsk (ca. 1800 i NOB, ca. 1400 i BOB). For å kunne seie sikkert om det er slik at fleire lemma burde ha referanse til dansk, skal vi sjå nærare på ein del enkeltord som representerer ulike typar ord i norsk som på den eine eller andre måten har tilknytning til dansk.

2.3. Lemma av dansk opphav

Om vi tar for oss lemma som utan tvil er komne inn i norsk frå dansk, og granskar etymologifeltet for desse lemmaa i BOB, ser vi at det danske opphavet av og til er kommentert, medan det andre gonger ikkje er nemnt i det heile. Eit døme på det første – at dansk står nemnt – er *edder*:

edder *-en* el. *-et* (da. form av *eiter*) [...] ²

Her kan ein merkje seg at det ikkje står at *edder* er eit lån frå dansk i norsk – berre at *edder* er ei dansk form av lemmaet *eiter*. Det er ikkje heilt klart korleis ein skal tolke dette, men det er nærliggjande å tenkje at ei dansk form som *edder* i utgangspunktet ikkje blir sett på som framand. Jamfør denne formuleringa om opphavet til bokmålet i Språkrådets retningslinjer for normering (Språkrådet 2015:9): ”Skriftspråket bokmål byggjer på fornorskinga av det danske skriftspråket som vi hadde i landet fram til slutten av 1800-talet [...]”. Dansk ligg altså til grunn for bokmålet, og frå denne synsvinkelen er ikkje ei form som *edder* innlånt. På den andre sida har fornorskinga ført til at ein òg har forma *eiter*, men desse to formene er såpass ulike at dei neppe bør behandlast som eitt lemma. Eit anna døme er artikkelen om (*h*)*verken* i BOB:

II verken el. **hverken** [...] konj (fra da. *hverken*, gda *hwærki(n)*, jf norr *hvár(t)ki* ’ikke noe av to’) [...]

Også her er det danske opphavet ukontroversielt, men vi merkjer oss at formuleringa er noko annleis her enn for *edder*: ”fra da.” indikerer strengt tatt at dette er eit lån frå dansk i norsk. Den nynorske forma *korkje* er derimot ei av

² Her og nedanfor siterer vi av praktiske omsyn frå artiklane slik dei ligg føre i nyaste papirutgåve av BOB og NOB.

fleire lydrette norske former av norrønt *hvár(t)ki*. Slår vi opp på *korkje* i den store og stort sett deskriptive *Norsk Ordbok* (NO), finn vi interessant nok også forma *værken*, her oppgjeven som målføreform med heimfestinga ”vanleg, særleg i bymål”. Det er uklart kva grunnen til denne føringsmåten er; kanskje ein under redigeringa av bind 6 av NO ikkje meinte at *verken* burde få status som eige lemma, men likevel hadde behov for å vise at denne forma fanst i målføra? I bind 12 finn vi uansett ein eigen artikkel på *verken*, så det er mogleg konklusjonen blei at føringsmåten i bind 6 var mindre heldig.

Vidare skal vi sjå på eit par døme der ord eller former av dansk opphav står oppførte i BOB utan eksplisitt referanse til dansk. Det første dømet er *heder*:

heder -en (norr *heiðr*) [...]

Det verkar nokså opplagt at bokmål *heder* er den same forma som dansk *hæder* (ifølgje ODS òg skrive med *e* i eldre dansk). Men det er i beste fall problematisk å berre gje den norrøne forma *heiðr* i etymologien utan vidare forklaring på tilhøvet mellom *heiðr* og *heder*. Ein kunne til dømes føre også gammaldansk *hedher* her, jamfør føringa av ei gammaldansk form i artikkelen om (*h*)*verken*. Eit anna ord der dansk burde vore nemnd, er *får*. BOB skriv:

II får n1 (norr *fær*) [...]

NOB viser til dansk *får* i forleddsartikkelen **fåre-**, og NO gir eit vidare etymologisk utsyn i sin artikkel **III får**: ”ett da. *får* ’sau’; jfr gno (austl) *får*, gno (vestl) *fær*”. Grunnordet *får* finn ein i norsk berre i litterære – til dømes bibelske – kontekstar. Som umarkert målføreord finst det ikkje i det heile, *korkje* i forma *får* eller *fær*. Dette er da eit klart lån frå dansk (eventuelt òg med påverknad frå svensk, sjølv om det er mindre truleg).

2.4. Lemma med parallelle former i *Bokmålsordboka*

Det er ei kjend sak at bokmål i mange tilfelle har to former av same ordet – ei med tilknytning til dansk og ei med bakgrunn i norske målføre – ofte med ulike stilistiske valørar og av og til også noko ulike tydingar. Eit spørsmål

for seg er i kva grad slike par skal førast som variantar av same lemma eller lemmatiserast kvar for seg; her finst det ulik praksis i ordbøkene, jamfør òg diskusjonen i Lauvstad (2012). I dei tilfella der to parallelle former blir førte saman, melder spørsmålet seg om kva ein gjer med etymologien. Vi skal sjå på nokre døme med utgangspunkt i BOB.

II lav el. **III låg** a1 (da. *lav*, norr *lágr*, besl med *ligge*) [...]

I dette tilfellet ser vi at den danske forma *lav*, som ligg til grunn for bokmål *lav*, er nemnt, ved sida av norrønt *lágr*, som ligg til grunn for *låg*.³ På sett og vis er det altså gjort greie for begge variantformene, men det ville vere nyttig for interesserte brukarar å få meir eksplisitt informasjon om tilhøvet mellom dei. Når etymologiane i BOB er heller stutte, er det motivert av plassomsyn i papirutgåva. Ved ein revisjon av BOB bør ein vurdere å vie noko meir plass til etymologiane, også fordi ein i dag ikkje lenger er bunden til papirformatet.

melk el. **mjòlk** -a el. -en (norr *mjòlk*, da. *melk*) [...]

Her ser vi noko av det same – den danske og den norrøne forma er lista opp, men utan vidare kommentar.⁴ I tillegg kan ein stusse på at *melk* står som dansk form i staden for *mælk*, men ODS viser at ordet i eldre dansk òg blei stava med *e*. Det kan nemnast at NO behandlar *melk* og *mælk* som målføreformer av lemmaet *mjòlk*, utan at dansk er nemnd i etymologien der.

I andre tilfelle har BOB lemma med to parallellformer utan at dansk er nemnd:

fram el. **frem** adv (norr *fram* 'god, gjev') [...]

I lek el. **II leik** m1 (norr *leikr*) [...]

³ Merk at ein ikkje kan seie at den norrøne forma *lágr* ligg til grunn for dansk *lav*, ettersom norrønt per definisjon er vestnordisk.

⁴ Eit forvirrande moment her er òg at rekkjefølgja på formene i etymologifeltet ikkje speglar rekkjefølgja til oppslagsformene, men dette er ikkje noko som går att elles i ordboka.

Her er det berre den norrøne forma som er oppgjeven i etymologien. Ein kan argumentere for at former nær opptil norrønt *fram* og *leikr* i siste instans også ligg til grunn for dei danske formene *frem* og *leg*, men å berre oppgje norrønt her utan vidare kommentar blir likevel vel knapt.

Paret *lek/leik* involverer nokre kompliserande faktorar; *lek* er nemleg det ein kan kalle ei hybridform. Monoftongen *e* samsvarar med eldre dansk uttale og med leseuttale av dansk slik han blei praktisert i Noreg. Den historisk stemde utlyden *g* i dansk er skifta ut med den ustemde *k*-en i den nedervde norske forma (Myrvoll 2006:181–182). I norske målføre med monoftongering (mellom anna Sør-Østfold, Østerdalen og fleire område i Sør-Trøndelag) er *lek* den lydrette refleksen av norrønt *leikr*, men dette faktumet rokkar ikkje ved at det er dansk som ligg bak forma *lek* i standardspråket bokmål.

2.5. Lemma der ”dansk” står i etymologien berre i *Nynorskordboka*

Sidan bokmål har eit tettare samband med dansk enn nynorsk, kan det verke noko paradoksalt at det er i NOB vi oftast finn ”dansk” i etymologien (341 gonger mot 209 i BOB). Det danske opphavet er referert til på ulike måtar, som ”av da.”, ”frå da.”, ”gjennom da.” og ”truleg frå da.”. Dessutan finn vi refereransar til eldre steg av dansk, som ”g.da.” (gammaldansk), ”av eldre da.” og ”av forelda da.”. To døme på ord som har referanse til dansk opphav berre i NOB, er *allehelgensdag* og *bregne*.

allehelgensdag (da.) helgemess

bregne m1 (da.) plante av gruppe av familiar (i klassa *Filicinae*) som høyrer til karsporeplantene; burkne (1)

I BOB står dei slik:

allehelgensdag minnefest for martyrer og helgener; i Norge: første søndag i november; i den romersk-katolske kirke: 1. november

bregne f1 el. m1 (besl med dial *brake* ’einer’, sv *bräken*) karsporeplante av familier i klassen *Filicinae*

Vi ser at NOB i begge desse tilfella viser til nynorske synonym – *helgemess* og *burkne*. Kanskje kan dette vere noko av forklaringa på at ”dansk” oftare er nemnt i NOB enn i BOB; nynorsk har eit synonymt ord som er vanleg eller vanlegare, og den etymologiske tilvisinga får fram meir av bakgrunnen for dei ulike lemmaa.

Øg i BOB finn vi både *burkne* og *helgemess*, og sjølv om desse orda er mindre vanlege på bokmål enn på nynorsk, meiner vi det vil vere naturleg at BOB og NOB har med dei same etymologiske opplysningane. Gjennomgåande bør ”dansk” stå i etymologien i BOB alle stader der det står i NOB.

2.6. Lemma i *Nynorskordboka* der ”bokmål” står i etymologien

Det er interessant at vi i tillegg til referansane til *dansk* i NOB finn ein del døme på at *bokmål* står i etymologien. NOB har med ”bm” 181 gonger; mot-svarande viser BOB til *nynorsk* (”nyno.”) berre 41 gonger. Vi skal sjå nærare på nokre av desse orda som ifølgje NOB skal vere frå bokmål.

anbod n1 (av *I an-*, gj bm frå ty., lty) [...]

hurtig a2 (gj bm, da. frå ty.) [...]

Desse oppføringane reiser fleire spørsmål. For det første ser vi at både *anbod* og *hurtig* skal ha opphav i (låg)tysk, medan berre *hurtig* òg har referanse til dansk. Manglar det ikkje da ein referanse til dansk òg for *anbod*? Den direkte påverknaden frå lågtysk var over ei god stund før *bokmål* blei fastsett som nemning i 1929, og før dette skriftspråket for godt skilde lag med den danske rettskrivinga i 1907.

Kva vil det eigentleg seie at eit ord i nynorsk kjem frå bokmål? Er referansen til bokmål med i NOB fordi ord som *anbod* og *hurtig* har stått lenger i bokmålsordbøker enn nynorskordbøker? Det er openbert rett, for i nynorsktradisjonen var det lenge vanleg å unngå ein del ord med opphav i dansk og tysk. Likevel meiner vi ein må spørje seg om ikkje ein del av desse orda har vore vanlege i talemåla som ligg til grunn for nynorsk, før bokmål var etablert som ein eigen standard (det første tiåret under namnet *riksmål*).

Om vi granskar den skriftlege bruken av *anbod* og *hurtig* i nynorsk, ser vi at begge desse orda faktisk er bruka etter måten tidleg. Til dømes finn vi ein

annonse med denne ordlyden i avisa *Den 17de Mai* 1. juli 1911: ”Bed um anbod!”. Likeins finn vi ei setning som dette i avisa *Norske Intelligenssedler* 28. september 1916: ”So hev det vore tale um ein [sic] hurtig ruta til Bergen naar Raumbana kjem istand.”

Vi meiner med andre ord det er grunn til å hevde at både *anbod* og *hurtig* har vore etablerte i talemål som ligg til grunn for nynorsk, før det var tale om eit eige norsk bokmål som skilde seg frå dansk. Følgjeleg må lån som dette ha komme gjennom dansk til både bokmål og nynorsk, eventuelt direkte frå lågtysk til både dansk og norsk. Vi reknar det som sannsynleg at tilsvarande gjeld for fleire av orda som har ”bm” i etymologien i NOB. Som ein konsekvens av dette meiner vi fleire av etymologiane i NOB må vise til dansk i staden for eller i tillegg til bokmål. Det må likevel seiast at det kan vere vanskeleg å dokumentere påverknaden mellom bokmål og nynorsk på ein fullgod måte. Det kan tenkjast at ord som *anbod* og *hurtig* ikkje ville ha vore vanlege på nynorsk i dag om det ikkje var for at *anbud* og *hurtig* alltid har vore vanlege på bokmål. Tilsvarande kan ein hevde at ord som *trygd* og *søknad* nok ikkje hadde etablert seg i bokmål om det ikkje var for at nynorsk hadde desse orda.

3. Nokre prinsipielle vurderingar

Er det gale å vise til norrønt ved danske former? Myrvoll (2006) hevdar i ei melding av den etymologiske ordboka *Våre arveord* (Bjørvand & Lindeman 2000) at det er ”ein leid tendens i norsk målvitskap til å tøkeleggja saga og opphavet åt det norsk-danske målet i Noreg” (s. 174). Denne tradisjonen framstiller bokmål (*norsk-dansk* hos Myrvoll) ”som eit opphavlegt norsk mål som berre hev vorte utsett for påverknad frå dansk” (ibidem). Og vidare: ”Noko som sermerkjer *Våre arveord* i høve til mange andre framstillingar av norsk-dansken (t.d. *Bokmålsordboka*), er at det vert sagt beint fram at den og den ordformi ættar frå dansk” (s. 181).

Mot dette kan vi hevde at etymologien i BOB eigentleg berre seier kva den norrøne forma *er*; det står ”norr”, ikkje ”av norr” eller ”frå norr”. Brukarrettleiinga i BOB seier det slik: ”Når et hjemlig, usamensatt ord er belagt i norrønt, er den norrøne formen alltid oppført.” Spørsmålet blir da om vi

skal rekne dansk som ”hjemlig”, og ordforklaringa til *bokmål* i BOB talar for ei slik tolking:

bokmål [...] **2** fra 1929: betegnelse for den ene av Norges to offisielle målformer, utviklet fra dansk og dansk-norsk og påvirket av norsk talemål, t forskjj fra *nynorsk* [...]

Vidare kan vi hevde at dansk har utvikla seg frå former som i alle fall står norrønt nær, slik at norrøne former òg er interessante i framstillinga av opphavet til danske former (jamfør oppføringane i ODS).

Likevel meiner òg vi at oppføringsmåtane i BOB lett vil gi inntrykk av at former med klart dansk opphav har same utgangspunktet som andre former når det berre er vist til ei norrøn form. Dette blir sjølvsagt styrkt ved at det danske opphavet likevel er nemnt ved nokre etter måten få ord. På denne måten kan den jamne ordbokbrukaren lett tenkje at eit ord kjem frå norrønt, sjølv om det strengt tatt berre står kva form som fanst på norrønt.

Skulle vi lagt utgangspunktet hos Myrvoll til grunn (”norsk-dansken er ein dansk som hev vorte tilmåta norsk mål, og som ikkje minst hev teke upp mange lånord frå dette målet” (2006:174)), kunne ei ny løysing for etymologifeltet i BOB ha vore å gjere om lag det motsette av i dag – alltid opplyse om den danske forma og vise til den norrøne forma berre der vi veit at det er ei norsk form.

Vårt framlegg til løysing er mindre drastisk. I ordbøker som har med etymologiopplysningar, må òg dansk opphav komme fram på ein så gjennomført måte som mogleg. Likevel meiner vi tilvisinga til norrønt framleis er ordhistorisk relevant.

4. Framlegg til ei praktisk løysing

Det doble opphavet i dansk og norsk/norrønt i den norske ordhistoria bør komme tydelegare fram. Vi kan ikkje rekne med at dette er ålmennkunnskap.

I avsnitta nedanfor har vi framlegg til korleis nokre lemma kan ha opplysningar om både norrøne og danske former, medan andre framleis kan ha opplysningar berre om norrønt. Lemmaoppføringane i denne delen står følgjeleg ikkje i BOB og NOB i dag; det er berre våre framlegg. Vi legg vekt på

at framstillinga skal vere forståeleg for den jamne lesaren av ålmenndbøker som BOB og NOB, men prinsippa i framlegget bør kunne gjelde generelt for ordbøker med etymologiopplysningar.

4.1. Lemma med opplysning om både dansk og norrønt

4.1.1. Lemma med parallelle former

fram el. **frem** adv (*fram*: norr *fram(m)*; *frem*: da. *frem*)

Løysinga som er skissert her, svarar til den som i dag finst for *mjølkk/melk*, berre at rekkjefølgja her viser samanheng mellom dei moderne formene i bokmål og formene i høvesvis norrønt og dansk. I dette framlegget har vi dessutan poengtert kva former som har samband med høvesvis norrønt og dansk. Eit alternativ kunne vere å knyte referansane til norrønt og dansk direkte til høvesvis *fram* og *frem* med to ulike parentesar. Men BOB og NOB er først og fremst rettskrivingsordbøker, og vi meiner det vil vere uheldig med meir tekst mellom dei jamstilte rettskrivingsformene *fram* og *frem*. Sambandet med høvesvis norrønt og dansk kunne i dette tilfellet òg ha komme fram ved å ha same rekkjefølgja i etymologien som for dei noverande jamstilte formene. Løysinga med gjentakning i parenteser er vald for å kunne gjennomføre den same metoden òg i kombinasjonar med dobbelt opphav og hybridformer (som nedanfor).

4.1.2. Lemma med dobbelt opphav; hybridformer

hvete m1 (norr *hveiti*, da. *hvede*)

lek el. **leik** m1 (*lek*: norr *leikr*, da. *leg*; *leik*: norr *leikr*)

Hvete finst berre i denne hybridforma på bokmål – med monoftong som på dansk og ustemt konsonant som i søraustnorsk talemål. *Kveite* (eineform på nynorsk) var ei parallell form i bokmål fram til rettskrivingsreforma i 2005, medan *hveite* aldri har vore med i den offisielle rettskrivinga. Vi meiner

etymologien må ha med referanse til både dansk og norrønt, og vi har sett det eldste språksteget først.

Ei knapp og minimalistisk framstilling av etymologien til hybridformene er generelt ei utfordring, og i neste døme er det enda eit moment. *Lek/leik* er parallelle former, og i tillegg er *lek* hybridform. Som vi viste ovanfor i dømet med *fram/frem*, tek vi til ords for ei klargjerande framstilling i parentes. Ei knappare framstilling, til dømes ”(da. *lek*, norr *leikr*)” ville òg få fram at monoftongvarianten har eit tettare samband med dansk, medan diftongvarianten har eit tettare samband med norrønt. Ei slik framstilling kunne likevel òg lesast slik at *lek* berre har med dansk *leg* å gjere.

4.1.3. Lemma av dansk opphav

heder m3 (da. *hæder*, jf norr *heiðr*)

Jamvel om den danske forma i dette tilfellet har fortrent ei eventuell norsk form utvikla frå norrønt, meiner vi ei jamføring med norrønt vil vere relevant. For det første viser det kva forma var på eit eldre nærskyldt språksteg. For det andre kan det argumenterast for ein kontinuitet på ordnivå sjølv om det er brot på formnivå, slik Myrvoll (2006:175–176) drøftar:

[...] no. *heider* og da. *heder* [kann] segjast å vera same ord. Eit innlån av ordformi *heder* i norsk kann ein då skildra som at ordet HE(I)DER fær bytt ut formi si frå *heider* til *heder*. Fyresetnaden for ein slik analyse er at språkbrukarane koplår ordformene i dei tvo måli med einannan, noko som er mykje trulegt i eit tilfelle som no. *heider* = da. *heder*, og so av einkvan grunnen set seg fyre å nytta den danske formi av ordet i staden for den norske. Me fær då kontinuitet på ordnivå – ordet HE(I)DER vert verande i målet – men eit brot på formnivå; det hev ikkje lenger den nedervde formi.

For lemma av dansk opphav som ikkje finst i ei anna form i norrønt, vil det sjølvsagt berre vere relevant å vise til dansk åleine. Klarast blir dette med nyare lån, som *duppedit*.

4.2. Lemma med opplysning berre om norrønt

4.2.1. Lemma med berre norsk form

hei m1, fl (norr *heiðr*)

Denne oppføringa er som i dag. Ordet har opphav i norrønt og finst i dag berre i norsk form.

4.2.2. Lemma med ”fellesform”

hest m1 (norr *hestr*)

kaste v1 (norr *kasta*)

Lemma som *hest* og *kaste* er fellesformer på den måten at utvikling frå dansk eller beint frå norrønt ville ha gitt det same resultatet. Prinsipielt kunne slike lemma hatt med *dansk* i etymologien. Om vi hadde tatt med referanse til både dansk og norrønt, kunne vi vist at vi heller ikkje veit sikkert kva mål ordet er overført frå. Hadde vi derimot fullstendig lagt synet til Myrvoll til grunn (med dansk som utgangspunkt og lånnord frå norsk), burde vi berre ha vist til dansk. Vår løysing seier altså indirekte at dei moderne formene i bokmål har opphav i norrønt med mindre noko anna er bevist.

4.3. Lemma i NOB og referansane til bokmål og dansk

hurtig (gjennom da. frå ty.)

I ein gjennomgang av etymologiane i NOB meiner vi det bør vurderast å byte ut *bokmål* med *dansk* i dei tilfella der ordet først kjem frå dansk. Påverknaden frå bokmål er utvilsamt viktig i utviklinga av ordtilfanget i nynorsk, men i tilfelle som *hurtig* og *anbod* meiner vi bokmålpåverknaden helst dreier seg om frekvensen, ikkje eigentleg om opphavet. Med frekvenspåverknad meiner vi at ein kan tenkje seg at *hurtig* og *anbod* hadde blitt heilt bytt ut med andre ord i nynorsk om det ikkje var for at dei heile vegen fanst i bokmål. På tilsvarande vis kan vi seie at mange lånnord frå latin i dag blir

styrkte gjennom kontakt med engelsk. Men det er uråd å leggje dette omsynet til grunn så sant vi skal gjere arbeidet med etymologiopplysningane overkommeleg.

5. Konklusjon

Hovudpoenget vårt er at det trengst ei opprydding og systematisering av etymologifeltet når BOB og NOB skal reviderast. Særleg bør det dobbelte opphavet for bokmål i dansk og norrønt komme tydeleg fram i BOB. Etymologiane må vere baserte på det vi veit. Samstundes bør det ikkje vere for plasskrevjande oppføringar og ikkje for tidkrevjande revideringsarbeid; løysingsframlegga våre følgjer difor for det meste ei minimalistisk linje.

Litteratur

Ordbøker

BOB = *Bokmålsordboka* (2005). Boye Wangensteen (red.). 3. utgave. Oslo: Kunnskapsforlaget. <<http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>> (september 2015).

de Caprona, Yann (2013): *Norsk etymologisk ordbok. Tematisk ordnet*. Oslo: Kagge forlag.

NO = *Norsk Ordbok. Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet* (1966–2016): Oslo: Det Norske Samlaget. <no2014.uio.no> (september 2015).

NOB = *Nynorskordboka* (2006). Marit Hovdenak et al. (red.). 4. utgåva. Oslo: Det Norske Samlaget. <<http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=&nynorsk=+&ordbok=nynorsk>> (september 2015).

ODS = *Ordbog over det danske Sprog*. <<http://ordnet.dk/ods>> (september 2015).

Annan litteratur

- Bjorvand, Harald & Fredrik Otto Lindeman (2000): *Våre arveord. Etymologisk ordbok*. Oslo: Novus.
- Lauvstad, Hanne (2012): Atypiske lemmaer i Det Norske Akademis Store Ordbok. Noen betraktninger om deres plass og funksjon i en moderne diakron og deskriptiv ordbok. I: Birgit Eaker, Lennart Larsson & Anki Mattisson (red.): *Nordiska studier i lexikografi 11. Rapport från Konferensen om lexikografi i Norden Lund 24–27 maj 2011*, 396–404.
- Myrvoll, Klaus Johan (2006): Kva er eit erveord i norsk-dansk? Noko um den nære ordsoga i *Våre arveord*. I: *Maal og Minne* 2:173–212.
- Språkrådet (2015): *Retningslinjer for normering av bokmål og nynorsk. Nynorskversjon*. <<http://www.sprakradet.no/globalassets/spraka-vare/norsk/retningslinjer-for-normering-nynorskversjon.pdf>> (november 2015).
- Språkrådet (2016): *Rekordmange søk i ordbøkene*. <<http://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt/2016/rekordmange-sok-i-ordbokene/>> (januar 2016).

Sturla Berg-Olsen
seniorrådgjevar, dr.art.
Språkrådet
Postboks 8107 Dep
NO-0032 Oslo
sturla.berg.olsen@sprakradet.no

Daniel Gusfre Ims
seksjonssjef, cand.philol.
Språkrådet
Postboks 8107 Dep
NO-0032 Oslo
daniel.ims@sprakradet.no